

Broumovské kostely a jejich zápis na seznam UNESCO

Závěrečná práce

Autor: Markéta Kubová

Vedoucí práce: Mgr. René Příhoda

V Bruselu dne: 29.7.2016

Obsah

Úvod	3
1. Broumovsko	4
2. Broumovská skupina kostelů	4
3. Broumovský klášter	4
4. Snaha o zápis na Světový seznam UNESCO	5
4.1 Světově výjimečná (mimořádná univerzální) hodnota	6
4.1.1 Hodnota Broumovské skupiny kostelů	6
4.1.1.1 Stavební sloh	6
4.1.1.2 Autorství	6
4.1.1.3 Časový horizont	7
4.1.1.3 Poloha	7
4.1.1.4 Přesah za hranice	8
4.2 Kroky k zapsání na UNESCO	8
4.2.1 Indikativní seznam	9
5. Další možnosti ochrany broumovských kostelů	10
5.1. Označení Evropské dědictví	10
Závěr	11
Zdroje	12
Přílohy	14

Úvod

V mé závěrečné práci v rámci stáže na Stálém zastoupení Jihočeského a Královéhradeckého kraje při EU v Bruselu se budu zabývat otázkou, zda má broumovská skupina kostelů společně s Broumovským klášterem jedinečnou historickou hodnotu, která by mohla vést k zápisu na seznam Světového kulturního a přírodního dědictví UNESCO. Rovněž celým procesem a podmínkám, které musí tyto památky splnit k úspěšnému zápisu.

V posledních měsících tohoto roku (2016 pozn. autorky) vznikla iniciativa, která zaměřila svou pozornost na Broumovský výběžek a její unikátní barokní památky, zejména broumovskou skupinu kostelů, jejichž technický stav je v současné době v kritickém stavu. Tyto snahy, by mohly zlepšit nejen jejich technický stav, ale rovněž je dostat do centra pozornosti veřejnosti a památkových organizací, které se mohou postarat o jejich ochranu. Jedná se tedy o velmi aktuální téma s naléhavou potřebou začít tyto památky nějakým způsobem chránit a zajistit tak, jejich existenci pro budoucí generace.

Cílem mé práce je popsat proces zápisu památek na seznam Světového kulturního a přírodního dědictví UNESCO, odpovědět na obtížnou otázku, zda splňují tyto barokní památky potřebné podmínky k zápisu a případně navrhnout i jiné možnosti, které napomohou dostat tyto památky do centra evropské pozornosti.

1. Broumovsko

Broumovsko se rozkládá na severovýchodním výběžku Královéhradeckého kraje. Významnou přírodní dominantou tohoto kraje je Broumovská vrchovina, která tvoří spojnicí mezi Krkonošemi a Orlickými horami. Dalšími unikáty Broumovska jsou rozsáhlé pískovcové plošiny a skalní města, jež rovněž tvoří romantickou podobu této oblasti. Celé území leží v Chráněné krajinné oblasti Broumovsko s několika chráněnými územími, z nichž nejvýznamnější jsou Národní přírodní rezervace Adršpašsko-teplické skály a Národní přírodní rezervace Broumovské stěny.¹

2. Broumovská skupina kostelů

Tzv. Broumovská skupina kostelů zahrnuje soubor devíti, některými publikacemi² uváděno deseti³, barokních kostelů vystavených na území Broumovska v první čtvrtině 18. století. Iniciátor těchto staveb, opat břevnosko-broumovského kláštera Otmar Zinke, přivedl na Broumovské panství proslule známého stavitele Kryštofa Dientzehofera, který měl úkol dokončit stavbu Broumovského kláštera. Kryštof Dientzehofer pracoval pro místního opata až do své smrti prostřednictvím tzv. ujednání na groš, tedy – stavitel byl povinen zhotovit plány ke všem stavbám na rozsáhlém území statků břevnosko-broumovského opatství.⁴ Na základě tohoto ujednání Kryštof Dientzehofer se synem Kiliánem vyprojektovali přestavbu starých farních kostelíků na barokní dominanty, jenž se staly nejen podpůrnou základnou pro činnost broumovských benediktýnů ale i charakteristickými symboly Broumovska. Jedná se o kostely sv. Jiří a sv. Martina v Martínkovicích, sv. Michaela ve Verněřovicích, sv. Jakuba Většího v Ruprechticích, sv. Barbory v Otovicích, sv. Anny ve Vižňově, Všech svatých v Heřmánkovicích, sv. Markéty v Šonově, sv. Maří Magdaleny v Božanově, sv. Václava v Broumově a sv. Prokopa v Bezděkově.

3. Broumovský klášter

Benediktýnský klášter v Broumově byl postaven v první polovině 14. století. Vzhledem k tomu, že břevnovský klášter v Praze byl roku 1420 vypálen husity, rozhodl se opat Mikuláš II. s dalšími řeholními bratry uchýlit do Broumova. V období tzv. katolické reformace po roce

¹ PROKOP, Bohumír, Jiří T. KOTALÍK a Pavel SŮVA. *Broumovská skupina kostelů: průvodce školou českého baroka v kraji pískovcových skal*. Verněřovice: Modrý anděl, 2007, 37 s. s. 4.

² *Broumovská skupina kostelů Kryštofa a Kiliána Ignáce Dientzehofera: stručný průvodce*. Brno: Collegium pro arte antiqua, 2000, s. 2.

³ Doplněno o kostel sv. Prokopa v Bezděkově

⁴ *Broumovská skupina kostelů Kryštofa a Kiliána Ignáce Dientzehofera: stručný průvodce*. Brno: Collegium pro arte antiqua, 2000, s. 3.

1620 nastalo období významných opatř, jež se váže k aktivní stavební činnosti. Ve druhé polovině 17. století za opata Sartoria se začal klášterní kostel přestavovat z gotické do barokní podoby. Dokončení stavby poté uskutečnil opat Zinke, který toto dílo svěřil architektům Kryštofovi Dientzenhoferovi a jeho synovi Kyliánu Ignáci. Při Broumovském klášteře fungovalo rovněž klášterní gymnázium a klášterní knihovna.⁵

V současné době jsou kostely Broumova v technicky kritickém stavu. V rámci programu *Vzdělávací a kulturní centrum Broumov – revitalizace kláštera* se podařilo získat dotaci z prostředků Evropské unie a po letech devastace renovovat Broumovský klášter zchátralého stavu do důstojné podoby památky evropského formátu.⁶ V nedávné době prošel rovněž kostel v Martínkovicích generální opravou, kterou finančně zajistilo Ministerstvo kultury ČR, církev a také obec Martínkovice.⁷ Také kostel v Božanově byl v posledních letech restaurován v rámci programu záchranu architektonického dědictví, schváleného v roce 1997. Ve velmi zchátralém stavu se naproti tomu nachází kostel sv. Anny ve Vižňově.⁸

4. Snaha o zápis na Světový seznam UNESCO

Jedna z možností, jak dosáhnout ochrany těchto barokních kostelů je jejich zapsání na Seznam světového dědictví. Ten se vytváří na základě Úmluvy o ochraně světového kulturního a přírodního dědictví, kterou přijala Organizace spojených národů pro vědu, kulturu a vzdělávání (UNESCO).⁹ Tato Úmluva má za úkol chránit, uchovávat, zhodnocovat a předat památky dalším generacím, které jsou na jeho území dochovány ve své autenticitě a celistvosti a jimž byla přiznána světově výjimečná hodnota.¹⁰ Stává se tedy ideálním prostředkem, jak tyto broumovské kostely ochránit a zabezpečit. Nutnou a klíčovou podmínkou pro zápis památek na kulturní a přírodní dědictví je, že musí mít světově výjimečnou (mimořádnou univerzální) hodnotu, být autentické, celistvě uchované a být chráněny zákonem.¹¹

⁵ *Broumovský klášter - perla baroka*. Hradec Králové: Královéhradecký kraj, 2015, s. 1.

⁶ Revitalizace kláštera. *Klasterbroumov* [online]. [cit. 2016-07-25]. Dostupné z: <http://www.klasterbroumov.cz/cs/revitalizace-klastera>

⁷ Broumovská skupina kostelů. *Klasterbroumov* [online]. [cit. 2016-07-25]. Dostupné z: <http://www.klasterbroumov.cz/cs/broumova-skupina-kostelu>

⁸ Broumovská skupina kostelů. *Klasterbroumov* [online]. [cit. 2016-07-25]. Dostupné z: <http://www.klasterbroumov.cz/cs/broumova-skupina-kostelu>

⁹ Mezinárodní dokumenty. *Npu* [online]. [cit. 2016-07-19]. Dostupné z: <https://www.npu.cz/cs/npu-a-pamatkova-pece/pamatky-a-pamatkova-pece/pravni-predpisy-a-mezinarodni-dokumenty/mezinarodni-dokumenty>

¹⁰ KUČOVÁ, Věra. *Světové kulturní a přírodní dědictví UNESCO*. Praha: Národní památkový ústav, ústřední pracoviště, 2009. Odborné a metodické publikace (Národní památkový ústav).

¹¹ VLČKOVÁ, Jitka, Věra KUČOVÁ a Michal BENEŠ. *Metodické principy přípravy nominací k zápisu na Seznam světového dědictví UNESCO a zásady uchování hodnot těchto statků*. 1. Praha: Národní památkový ústav, 2011.

4.1 Světově výjimečná (mimořádná univerzální) hodnota

Světově výjimečná (mimořádná univerzální) hodnota je v Úmluvě o ochraně světového dědictví definována jako hodnota, která se dotýká lidstva jako takového, a která široce přesahuje národní hranice. Je to hodnota stejně cenná pro současné i pro budoucí generace, lidstva jako celku.¹² Formát pro její prohlášení (mimořádné univerzální hodnoty) se skládá z celkem pěti hlavních částí. První část tvoří krátké shrnutí faktografických informací o statku a jeho hodnot. Druhá část zdůvodňuje kritéria dokládající mimořádnou univerzální hodnotu statku. Třetí a čtvrtou část tvoří vyjádření o integritě (celistvosti) a autenticitě (původnosti). Poslední část se věnuje požadavkům na ochranu a správu (management) nezbytné k zachování mimořádné univerzální hodnoty.¹³ Světově výjimečná hodnota je tedy to, proč je statek na Seznam světového dědictví zapsán a je ústředním bodem každé nominace.

Zda lze nalézt něco světově výjimečného na Broumovské skupině kostelů společně s Broumovským klášteřem a prokázat jejich mimořádnou univerzální hodnotu je zatím otázkou.

4.1.1 Hodnota Broumovské skupiny kostelů

4.1.1.1 Stavební sloh

Broumovské kostely včetně benediktýnského Broumovského klášteřa jsou vystavěny v barokním slohu, který se v českých zemích díky své obsáhlosti a výjimečnosti stal samostatným umělecko-historickým pojmem a je považován za nedílnou součást evropského kulturního bohatství. V první třetině 18. století, kdy byly broumovské kostely vystavěny, české země stanuly v čele evropských uměleckých výbojů završující tzv. dynamický či radikální barokní styl.¹⁴ Broumovské památky tedy představují typické barokní venkovské stavby, střídmeho charakteru, na nichž se podíleli stavitelé světového formátu.

4.1.1.2 Autorství

Autorství broumovských kostelů je připisováno stavitelům pocházejícím z jedné rodiny otci a synovi Kryštofu a Kiliánu Ignáci Dienzenhoferovým. Přestože jejich autorství kostelů není přímo doloženo prameny, vyplývá to ze závazku k místnímu opatovi, pro něhož pracovali prostřednictvím tzv. ujednání na groš, tedy – stavitel byl povinen zhotovit plány ke všem

¹² Operational Guidelines for Implementation of the World Heritage Convention. Paris : World Heritage Centre, 2008

¹³ VLČKOVÁ, Jitka, Věra KUČOVÁ a Michal BENEŠ. *Metodické principy přípravy nominací k zápisu na Seznam světového dědictví UNESCO a zásady uchování hodnot těchto statků*. 1. Praha: Národní památkový ústav, 2011.

¹⁴ KOTALÍK, Jiří. *Architektura barokní*. Praha: Správa Pražského hradu a DaDa, 2001.

stavbám na rozsáhlém území statků břevnovsko-broumovského opatství.¹⁵ Rodina Dientzenhoferů složená z pěti bratrů a syna jednoho z nich, jež se všichni věnovali architektuře, patřila mezi významné umělce evropského formátu. Jejich tvorba spadá do horizontu let 1680 – 1750 a jejich výkony byly významné z hlediska vývoje architektury středoevropského baroka. První generace Dientzenhoferů měla přínos ve vynalézavosti prostorové skladby (architektura, jejíž klenby vynášejí nikoliv stěny, ale k vnitřní lící stěn přiložené pilíře). Působili v Horní Falci, usazení v Ambergu a přinesli do této poměrně konzervativní končiny poselství pražské barokní architektury. Další bratři působili v Bambergu, kdy během čtyř desetiletí vznikl v návaznosti na jejich činnost specifický bamberský vrcholně barokní sloh. Prostřední bratr Kryštof položil základy k vývoji radikálního středoevropského baroka a jeho syn K. I. Dientzenhofer představuje jeden z vrcholů barokní architektury vůbec. Můžeme tedy shrnout, že dílo příslušníků rodiny Dientzenhoferů se během dvou generací výrazně prosadilo ve třech oblastech střední Evropy (Čechy, Franky, Bavorsko),¹⁶ přičemž jejich tvorba na Broumovsku patří mezi významné období jejich pracovního působení.

4.1.1.3 Časový horizont

Všechny broumovské venkovské kostely byly postaveny poměrně v krátkém čase, v rozmezí let 1709-1743, tedy během několika desetiletí vrcholného baroka. Právě to co tvoří jejich společnou hodnotu, není pouze stejný architektonický styl a autorství členů jedné rodiny, ale i skutečnost, že všechny byly vystaveny ve stejném časovém horizontu během první čtvrtiny 18. století. V letech 1732-1733 byla vystavena další barokní památka na Broumovsku, kaple Panny Marie Sněžné Hvězda, vystavěna dle návrhu K. I. Dientzenhofera.

4.1.1.3 Poloha

V Úmluvě o ochraně světového kulturního a přírodního dědictví jsou v článku 1 za „kulturní dědictví“ mimo jiné považovány skupiny budov: „*skupiny oddělených či spojených budov, které mají z důvodu své architektury, stejnorodosti či umístění v krajině výjimečnou světovou hodnotu z hlediska dějin, umění či věd*“.¹⁷ Urbanistické působení broumovských kostelů tvoří dominanty přilehlých částí obcí, ale i větších krajinných celků. Koncepce kostelů je postavena tak, že ústřední stavbou je Broumovský klášter. Kritérium mimořádné univerzální hodnoty

¹⁵ *Broumovská skupina kostelů Kryštofa a Kiliána Ignáce Dientzenhofera: stručný průvodce*. Brno: Collegium pro arte antiqua, 2000. s. 3.

¹⁶ HORYNA, Mojmir a Jaroslav KUČERA. *Dientzenhoferové*. Praha: Akropolis, 1998, 161 s.

¹⁷ Úmluva o ochraně světového kulturního a přírodního dědictví (Convention concerning the Protection of the World Cultural and Natural Heritage). Dostupné z: <http://old.npu.cz/pp/dokum/unesco/>

taktéž hovoří o důležitých panoramatických pohledech, což Broumovská skupina kostelů jednoznačně splňuje.

Podobu krajiny a život obyvatel v broumovském výběžku mimo jiné ovlivňovali od středověku břevnovští benediktýni, kteří byli od 13. století kolonizátory opuštěné krajiny Policka a Broumova. Jejich stopy působení přetrvaly dodneška v podobě jednak církevní architektury, tedy broumovské skupiny kostelů a Broumovského kláštera,¹⁸ ale také drobných sakrálních památek v krajině, jako jsou např. křížky, plastiky, sošky, křížové cesty, apod.¹⁹ Ty zrovna tak jako farní kostely spoluutváří komplexní barokní krajinu Broumova.

4.1.1.4 Přesah za hranice

V definici Úmluvy je mimořádná univerzální hodnota definována jako hodnota, která široce přesahuje národní hranice. Z působení rodiny Dienzenhoferů jasně vyplývá, že jejich působení přesahuje i národní hranice. Dokládá to rovněž Chrám Povýšení Svatého Kříže a svaté Hedviky Slezské vystavěný v letech 1723 – 1738 v Lehnickém Poli v Polsku nedaleko českých hranic. Projektoval ho Kilián Ignác Dientzenhofer.²⁰

Broumovská skupina má jednoznačně mnoho atributů a zajímavostí, o kterých lze právem uvažovat jako o mimořádně zajímavých objektech s významným historickým a kulturním dopadem. Všechny stavby spojuje stejný architektonický styl, datace, autoři a lokace.

4.2 Kroky k zapsání na UNESCO

I přesto, že by se podařila prokázat univerzální výjimečná hodnota této skupiny kostelů včetně Broumovského kláštera, zápis na Světový seznam UNESCO by znamenal proces s dlouhodobým horizontem a nejistým výsledkem. Podmínkou pro to, aby se nemovitý kulturní nebo přírodní statek dostal na Světový seznam UNESCO je, že, musí být chráněny zákonem, tedy požívat nejvyšší ochranu státu, což v našem případě znamená prohlášení za národní kulturní památku (NKP). Za národní kulturní památku dle zákona č. 20/1987 Sb., o státní památkové péči, mohou být prohlášeny „*kulturní památky, které tvoří nejvýznamnější součást*

¹⁸ *Broumovská skupina kostelů Kryštofa a Kiliána Ignáce Dientzenhofera: stručný průvodce*. Brno: Collegium pro arte antiqua, 2000, s. 2.

¹⁹ Broumovská skupina kostelů. *Broumovfarnost* [online]. [cit. 2016-07-19]. Dostupné z: <http://www.klasterbroumov.cz/cs/broumovska-skupina-kostelu>

²⁰ Lehnické Pole. *Legnickiepole* [online]. gmina Legnickie Pole [cit. 2016-07-05]. Dostupné z: <http://www.legnickiepole.pl/cesky-i.html>

kulturního bohatství národa.”²¹ Pokud by vláda Česká republiky, jež má na starost vyhlášení památek za národní kulturní památky, soubor broumovských kostelů za NKP vyhlásila (broumovský klášter používá statut národní kulturní památky od roku 1995), následovala by další etapa v zápisu na světový seznam UNESCO obsahující snahu o zápis na národní indikativní seznam. Národní indikativní seznam je soupis kulturních a přírodních statků nominovaných smluvními státy, které hodlají v budoucnu navrhnout k zápisu na Seznam světového dědictví, a tento soupis předložit prostřednictvím Sekretariátu UNESCO Výboru.²²

4.2.1 Indikativní seznam

Indikativní seznam je soupisem míst, která jednotlivý stát zamýšlí v nejbližších letech nominovat k zápisu na Seznam světového kulturního a přírodního dědictví. Jeho funkcí je zejména *„identifikovat přírodní a kulturní statky, které mají potenciální mimořádnou univerzální hodnotu a umožňuje následnou plánovitou rozvahu nad kulturním a přírodním dědictvím, aby z něj bylo pro definitivní návrhy k zápisu na Seznam světového dědictví vybráno to nejhodnotnější”*.²³ Následně napomáhá každému státu určit priority a potřeby z hlediska finanční podpory a zajištění ochrany statku.

Nominaci památky lze předložit nejdříve rok po jejím připsání na Indikativní seznam daného státu a to prostřednictvím základní jednoduché dokumentace, které se někdy říká „malý pasport“.²⁴ Dokumentace obsahuje tyto body:

1. Identifikace památky či lokality
2. Popis památky či lokality
3. Odůvodnění hodnot pro zápis a srovnávací analýza
4. Stav zachování a faktory ovlivňující památku či lokalitu
5. Ochrana a péče o památku či lokalitu
6. Informace o monitoringu
7. Dokumentace
8. Kontakty a odpovědné osoby
9. Podpis jménem nominujícího státu

²¹ Zákon č. 20/1987 Sb., o státní památkové péči, v platném znění, Dostupné z: <https://www.npu.cz/portal/npu-a-pamatkova-pece/pamatky-a-pamatkova-pece/pravni-predpisy-a-mezinarodni-dokumenty/text-zakona-o-pamatkove-peci.pdf>

²² VAJČNER, Jiří. *Podněty k zápisu na Seznam světového kulturního a přírodního dědictví UNESCO – tvorba národního indikativního seznamu*. Praha 2012.

²³ VAJČNER, Jiří. *Podněty k zápisu na Seznam světového kulturního a přírodního dědictví UNESCO – tvorba národního indikativního seznamu*. Praha 2012.

²⁴ KUČOVÁ, Věra. *Světové kulturní a přírodní dědictví UNESCO*. Praha: Národní památkový ústav, ústřední pracoviště, 2009. Odborné a metodické publikace (Národní památkový ústav).

Z výše uvedeného jasně vyplývá, že příprava, projednání a schválení dokumentů na nominaci na indikativní seznam znamená složitý proces, který může trvat několik let a na který se budou muset vynaložit značné finanční prostředky.

5. Další možnosti ochrany broumovských kostelů

5.1. Označení Evropské dědictví

Další možností, jak zajistit Broumovské skupině pozornost veřejnosti a potřebnou ochranu je jejich zapsání na „seznam“ Evropského dědictví. „Označení Evropského dědictví“ vzniklo jako iniciativa Evropské unie, které má podporovat evropskou integraci, ideály a společnou historii. Zaměřuje se zejména na propagaci evropského rozměru pamětihodností, na jejich zpřístupnění co nejširší veřejnosti a na zajištění kvalitních informačních, vzdělávacích a kulturních aktivit.²⁵

Označení Evropské dědictví se uděluje na základě tří kritérií. Musí mít symbolickou hodnotu pro Evropu, kvalitně navržený projekt, jenž bude propagovat její evropský rozměr (v rámci projektu musí být pořádány vzdělávací aktivity, podporována mnohojazyčnost aj.) a kvalitní pracovní plán. Ten musí obsahovat zajištění řádné správy, ochrany dané pamětihodnosti a jejího zachování pro budoucí generace, zajištění kvality zařízení pro přijímání návštěvníků, věnování zvláštní pozornosti mladým lidem, propagaci jako udržitelné turistické destinace a zajištění co nejekologičtější správy dané pamětihodnosti.²⁶

Výběr pamětihodnosti probíhá nejdříve na národní úrovni. Každý členský stát může jednou za dva roky provést výběr nejvýše dvou pamětihodností (počínaje rokem 2015) a ten zaslat Evropské komisi. V České republice je ustanovena Komise ministra kultury složená z pěti odborníků napříč kulturními sektory. Její předvýběr se zasílá Evropské komisi do Bruselu, kde panel 13 nezávislých expertů uskuteční konečný výběr. Pamětihodnosti, kterým se označení udělí, určí Komise, přičemž řádně zohlední doporučení Evropského panelu odborníků. Označení se uděluje na dobu neomezenou.²⁷

²⁵ Označení Evropské dědictví / European Heritage Label / EHL. *Kreativníevropa* [online]. [cit. 2016-07-10]. Dostupné z: <http://www.kreativnievropa.cz/cs/oznaceni-evropske-dedictvi/>

²⁶ Označení Evropské dědictví / European Heritage Label / EHL. *Kreativníevropa* [online]. [cit. 2016-07-10]. Dostupné z: <http://www.kreativnievropa.cz/cs/oznaceni-evropske-dedictvi/>

²⁷ Označení Evropské dědictví / European Heritage Label / EHL. *Kreativníevropa* [online]. [cit. 2016-07-10]. Dostupné z: <http://www.kreativnievropa.cz/cs/oznaceni-evropske-dedictvi/>

Závěr

V rámci pracovní stáže v kanceláři „Stálého zastoupení Jihočeského a Královéhradeckého kraje v Bruselu“ a její závěrečné práce, jsem se zabývala otázkou, zda má Broumovská skupina kostelů společně s broumovským klášterem mimořádnou historickou hodnotu, která by mohla vést k zápisu na seznam Světového kulturního a přírodního dědictví UNESCO. Rovněž podmínkám, jež musí tyto památky splnit a celým procesem vedoucí zápisu na tento unikátní seznam.

Jak z mé práce vyplynulo, Broumovská skupina společně s Broumovským klášterem tvoří významné barokní dominanty tohoto kraje. Jejich hodnota a podstata tkví v tom, že se jedná o komplexní soubor památek stejného architektonického stylu, společných autorů architektů, postavených ve stejném časovém horizontu a posazených do krajiny, jež vytváří jednotný harmonický celek. Lze říci, že mají rozhodně velký potenciál k zápisu na seznam Světového kulturního a přírodního dědictví UNESCO a jejich hodnota by neměla být zpochybňována. Přestože mají broumovské církevní památky před sebou dlouhou cestu s nejistým výsledkem, důležitým aspektem tohoto procesu mohou být i drobné úspěchy, které napomohou tyto památky ochránit, zrekonstruovat a navrátit je, co nejlíže původnímu stavu.

Prvořadým ochráncem by měla být a to nejen v tomto případě především církev, která by měla vynaložit veškeré úsilí na to, aby se podařilo broumovské kostely zapsat na Ústřední seznam kulturních památek České republiky či ještě lépe na Seznam národních kulturních památek České republiky.

Zdroje

Prameny

1. Zákon č. 20/1987 Sb., o státní památkové péči, v platném znění, Dostupné z: <https://www.npu.cz/portal/npu-a-pamatkova-pece/pamatky-a-pamatkova-pece/pravni-predpisy-a-mezinarodni-dokumenty/text-zakona-o-pamatkove-peci.pdf>
2. Úmluva o ochraně světového kulturního a přírodního dědictví (Convention concerning the Protection of the World Cultural and Natural Heritage). Dostupné z: <http://old.npu.cz/pp/dokum/unesco/>
3. Operational Guidelines for Implementation of the World Heritage Convention. Paris : World Heritage Centre, 2008
4. VAJČNER, Jiří. *Podněty k zápisu na Seznam světového kulturního a přírodního dědictví UNESCO – tvorba národního indikativního seznamu*. Praha 2012.

Literatura

1. DENTI, Giovanni a Alexandr SKALICKÝ. *Krajinou českého baroka: Landschaft des böhmischen Barock: církevní stavby Kryštofa a Kiliána Dientzenhoferů na Broumovsku*. Praha: Jalna, 2004, 66 s.
2. HORYNA, Mojmir a Jaroslav KUČERA. *Dientzenhoferové*. Praha: Akropolis, 1998, 161 s.
3. KOTALÍK, Jiří. *Architektura barokní*. Praha: Správa Pražského hradu a DaDa, 2001.
4. KUČOVÁ, Věra. *Světové kulturní a přírodní dědictví UNESCO*. Praha: Národní památkový ústav, ústřední pracoviště, 2009. Odborné a metodické publikace (Národní památkový ústav).
5. PROKOP, Bohumír, Jiří T. KOTALÍK a Pavel SŮVA. *Broumovská skupina kostelů: průvodce školou českého baroka v kraji pískovcových skal*. Verněřovice: Modrý anděl, 2007, 37 s.
6. VLČKOVÁ, Jitka, Věra KUČOVÁ a Michal BENEŠ. *Metodické principy přípravy nominací k zápisu na Seznam světového dědictví UNESCO a zásady uchování hodnot těchto statků*. 1. Praha: Národní památkový ústav, 2011.
7. *Broumovská skupina kostelů Kryštofa a Kiliána Ignáce Dientzenhofera: stručný průvodce*. Brno: Collegium pro arte antiqua, 2000.
8. *Broumovský klášter - perla baroka*. Hradec Králové: Královéhradecký kraj, 2015, 8 s.

Elektronické zdroje

1. Lehnické Pole. *Legnickiepole* [online]. gmina Legnickie Pole [cit. 2016-07-05]. Dostupné z: <http://www.legnickiepole.pl/cesky-i.html>
2. Označení Evropské dědictví / European Heritage Label / EHL. *Kreativnievropa* [online]. [cit. 2016-07-10]. Dostupné z: <http://www.kreativnievropa.cz/cs/oznaceni-evropske-dedictvi/>
3. Broumovská skupina kostelů. *Broumovfarnost* [online]. [cit. 2016-07-19]. Dostupné z: <http://www.klasterbroumov.cz/cs/broumovska-skupina-kostelu>
4. Mezinárodní dokumenty. *Npu* [online]. [cit. 2016-07-19]. Dostupné z: <https://www.npu.cz/cs/npu-a-pamatkova-pece/pamatky-a-pamatkova-pece/pravni-predpisy-a-mezinarodni-dokumenty/mezinarodni-dokumenty>

Přílohy

1. Autor neveden. *Omniumos* [online]. [cit. 28.7.2016]. Dostupný na [www:](http://www.omniumos.cz/broumovska-skupina-kostelu.html) <http://www.omniumos.cz/broumovska-skupina-kostelu.html>
2. Autor neveden. *Treky* [online]. [cit. 28.7.2016]. Dostupný na [www:](http://www.treky.cz/okruh-v-broumovskych-stenach-ctyrhodinova-trasa-za-skalnimi-hriby-broumovska) <http://www.treky.cz/okruh-v-broumovskych-stenach-ctyrhodinova-trasa-za-skalnimi-hriby-broumovska>

Přílohy

Fotografie č. 1 Kostel sv. Barbory v Otovčích

Fotografie č. 3 Kostel sv. Michaela ve Verněřovčích

Fotografie č. 4 Kostel sv. Markéty v Šonově

Fotografie č. 5 Kostel sv. Jiří a sv. Martina v Martínkovicích

Fotografie č. 6 Kostel sv. Máří Magdaleny v Božanově

Fotografie č. 7 Kostel sv. Jakuba Většího Ruprechtice

Fotografie č. 8 Kaple Panny Marie Sněžné Hvězda

Fotografie č.9 Kostel sv. Václava v Broumově

Fotografie č. 10 Kostel sv. Prokopa v Bezděkově